

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

GREEN ECONOMY AND DEVELOPMENT

Social, Economic, Technological, Scientific and Popular Science Journal

**2026-YIL / SENTABR /
9-SON, II-QISM**

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 2026-yil, sentabr.
II-qism*

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxonovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukirimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy
jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va
taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

TIJORAT BANKLARIDA KREDIT RISKLARINI BAHOLASH VA MUAMMOLI KREDITLARNI BARVAQT ANIQLASHNING SUN'YI INTELLEKTGA ASOSLANGAN MENEJMENT MODELINI TAKOMILLASHTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI	14
Alovuddin Jamolov	
YASHIL TRANSPORT: BARQAROR RIVOJLANISH UCHUN IMKONIYAT VA ISTIQBOLLAR.....	19
Quliyev Begimqul Melikovich	
SAMARQAND VILOYATIDA MAHALLIY BUDJETLARDAN FOYDALANISH ISTIQBOLLARI	25
Uzakova Kamola Bexzodovna	
O'ZBEKISTONDA EKOTURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING ZAMONAVIY TENDENSIYALARI VA ISTIQBOLLARI	31
Xolmurodova Moxichehra Dilmurodovna	
THE IMPACT OF FOREIGN DIRECT INVESTMENT ON ECONOMIC GROWTH IN UZBEKISTAN: EVIDENCE FROM AN ARDL BOUNDS TESTING APPROACH (2000–2024)	36
Ortikov Olloberdi Muzaffar o'g'li	
Rajabova Malika	
O'ZBEKISTONDA KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISH MUAMMOLARI VA ULARNI BARTARAF ETISH MEXANIZMLARI	44
Rustamova Dildora Jamshid qizi	
THIS STUDY EXAMINES BEIJING'S EXPERIENCE IN PROMOTING CROSS-BORDER E-COMMERCE IN TASHKENT FROM THE PERSPECTIVE OF REGIONAL COOPERATION	50
Wang Jiahao	
DORI VOSITALARIGA OID AXBOROTLARNI BUXGALTERIYA HISOBI VA HISOBOTLARIDA AKS ETTIRISH USLUBIYATINI TAKOMILLASHTIRISH	58
Yodgorov Xushvakt Mansurovich	
AGROSANOAT MAJMUINI MOLIVAVIY QO'LLAB-QUVVATLASHDA JAMLANMA DARAJA VA KANALLARARO TAKRORLANISHNI O'LCHASH METODIKASI: «YASHIL» YO'NALISHLAR MISOLIDA	63
Xudaynazarov Bekzod Akramovich	
ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА АКТИВОВ И СТАБИЛЬНОСТИ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ В КОММЕРЧЕСКИХ БАНКАХ	69
Баймуратова Зина Акилбековна	
O'ZBEKISTONDA INVESTITSIYAVIY MUHITNI YANADA RIVOJLANTIRISH VA INFLYATSIYANING SALBIY OQIBATLARINI KAMAYTIRISH YO'NALISHLARI	75
Niyozov Asad Qosimovich	
YASHIRIN IQTISODIYOTNING NAZARIY EVOLYUTSIYASI VA UNI BAHOLASHNING ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLARI	80
Afenov Nursultan Nugmatillayevich	
ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND COMPETITIVE ADVANTAGE IN HIGHER EDUCATION: OPPORTUNITIES AND CHALLENGES.....	86
Boynazarova Iroda Mahmud qizi	
GREEN BONDS IN UZBEKISTAN: OPPORTUNITIES, INSTITUTIONAL DEVELOPMENT AND BARRIERS TO SUSTAINABLE FINANCE	92
Umarova Zulaykho Tursunovna	
YASHIL INVESTITSIYALARNI JALB QILISH ORQALI BARQAROR IQTISODIY O'SISHNI TA'MINLASH MEXANIZMLARI	97
Teshayev Zafarbek Zokirovich	

RAHBARLIK LAVOZIMLARIDA XOTIN-QIZLAR ULUSHI VA MAVJUD STROTEPLAR TAHLILI	103
Abduraxmonova Feruzabonu Abduraxmon qizi	
ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND COMPETITIVE ADVANTAGE IN HIGHER EDUCATION: OPPORTUNITIES AND CHALLENGES.....	109
Boynazarova Iroda Mahmud qizi	
KATTA HAJMLI IQTISODIY MA'LUMOTLAR (BIG DATA) SHAROITIDA EKONOMETRIK BAHOLASH USULLARINING NAZARIY TRANSFORMATSIYASI.....	115
Zarikeyeva Miyasar Maratovna	
EFFECTIVE MECHANISMS FOR MANAGING ORGANIZATIONAL ECONOMIC SUSTAINABILITY IN THE PROCESS OF JOB OPTIMIZATION.....	121
Odilov Jakhongir Akram ugli	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINI BANK KREDITLARI ORQALI MOLIVAVIY QO'LLAB-QUVVATLASH MEKANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI.....	128
Abdullayev Ahrorjon Akmaljon o'g'li	
ZARGARLIK XIZMATLARI BOZORINI RIVOJLANTIRISHDA PERFORMANCE MARKETINGDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI.....	134
Azizova Roxila Baxodir qizi	
IQTISODIYOT NAZARIYASI: NAZARIY ASOSLARDAN AMALIYOTGACHA BO'LGAN IQTISODIY JARAYONLARNI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI	139
Xamdamov Amriddin Xamdam o'g'li	
УПРАВЛЕНИЕ И ПРИНЯТИЕ РЕШЕНИЙ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ.....	145
Taravat Abdul Salam	
ПОВЕДЕНЧЕСКИЙ ПОДХОД В ГОСУДАРСТВЕННОМ УПРАВЛЕНИИ РАЗВИТИЕМ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ И КОНЦЕПТУАЛЬНАЯ МОДЕЛЬ	152
Икрамова Нодира Бурхон кизи	
STOCK MARKET DEVELOPMENT IN UZBEKISTAN, 2023–2026: INSTITUTIONAL REFORM, PRIVATIZATION, AND EVIDENCE FROM PRIMARY EXCHANGE MICRODATA.....	159
Alekperova Dilshodakhon	
Toshkentov Kuvonchbek	
TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINI MOLIVAVIY QO'LLAB-QUVVATLASHDA TIJORAT BANKLARINING O'RNI.....	167
Bozorov Ilyos Isomiddinovich	
TIJORAT BANKLARINING KAPITAL BAZASINI MUSTAHKAMLASHDA ZAMONAVIY MOLIVAVIY INSTRUMENTLARDAN FOYDALANISHNI TAKOMILLASHTIRISH.....	173
Abduraimova Fazilat Hikmatulla qizi	
TIJORAT BANKLARI MOLIVAVIY BARQARORLIGINI BAHOLASHDA YANGI KONSEPTUAL VA USLUBIY YECHIMLAR: SIRKULYAR IQTISODIYOT TAJRIBASI.....	180
Otajanova Shahnoza Shuhratovna	
BANKLARDA RISKLARNI BOSHQARISH, DAROMAD VA NATIJADORLIKNI OSHIRISH	185
Jo'rayev Bekzod Bahodir o'g'li	
INKLYUZIV TA'LIM MUHITINI TA'MINLASHDA UMUMTA'LIM MAKTABLARI MENEJMENTINI HUDUDIY KLASSTERLASH ASOSIDA OPTIMALLASHTIRISH MODEL: TASHKILIY-BOSHQARUV MEKANIZMLARI VA SAMARADORLIK KO'RSATKICHLARI	192
Rajapova Guldona Usman qizi	
FERMER XO'JALIKLARIDA MOLIVAVIY NATIJALARNI BOSHQARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH: FOYDA SIFATI VA BARQARORLIGINI BAHOLASH YONDASHUVLARI	198
Rashidov Baxadir Yusupovich	
HUDUDLAR RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHDA INVESTITSIALARNING ROLI.....	203
Sapayeva Fazilat Norbayevna	

ERKIN IQTISODIY ZONALARDA EKO-SANOAT PARKLARINI TASHKIL ETISH VA EKOLOGIK TADBIRKORLIKNI BAHOLASH USULLARI	207
Turg'unova Tursunoy Maratovna	
TIJORAT BANKLARIDA JISMONIY SHAXSLARNI KREDITLASHNING TASHKILIY VA HUQUQIY ASOSLARI	212
Aminova Mehriniso Erkinjonovna	
BARQAROR RIVOJLANISH (ESG) PRINSIPLARINING KOMPANIYA BRENDI QIYMATI VA JOZIBADORLIGIGA TA'SIRI	217
Dilfuza Matisakova	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA MOLIVAVIY TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH ORQALI MOLIVAVIY XIZMATLAR SAMARADORLIGINI OSHIRISH	224
Raximova Lolaxon Avazovna	
MEHNAT INTIZOMINING KORXONALAR FAOLIYATINING IQTISODIY SAMARADORLIGIGA TA'SIRI.....	228
Azizova Sayyora Xamidullayevna	
MINTAQA IQTISODIYOTI BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA TIBBIY TURIZM XIZMATLARINING EKONOMETRIK BAHOLANISHI.....	237
Yusupova Mexribon Uktamovna	
KICHIK SANOAT ZONALARIDA INVESTITSION FAOLLIKNI OSHIRISHNING RAQAMLI TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMLARINI SHAKLLANTIRISH.....	245
Jo'rayev Po'latjon Komiljon o'g'li	
MAKTABGACHA TA'LIM XIZMATLARI SOHASIDA KICHIK BIZNES RAQOBATBARDOSHLIGINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI.....	251
Madaminova Feruza Tursunboy qizi	
YASHIL INVESTITSIYALARNING MINTAQAVIY IQTISODIY RIVOJLANISHDAGI O'RNI VA AHAMIYATI.....	259
Raximova Shaxnoza Xamzayevna	
KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISHDA TAYYOR MAHSULOTLAR EKSPORTINI RAG'BATLANTIRISHNING IQTISODIY ASOSLARI VA TA'MINOT YO'LLARI.....	263
Esanov Yusufjon Dilmurod o'g'li	
RAQAMLI IQTISODIYOT: MOHIYATI, XUSUSIYATLARI VA O'ZBEKISTONDAGI RIVOJLANISH TENDENSIYALARI	267
Sultonov Shahzod Shavkat o'g'li	
O'ZBEKISTON BANLARINIGKING YASHIL BANK MAHSULOTLARI TASHKIL QILISH MEXANIZMLARI VA ULARNING BANK IQTISODIY SAMARADORLIGINI SALBIY TA'SIR QILMAGAN HOLATDA MAHSULOTLARINING MOLIVAVIY BARQARORLIK TA'MINLASH YO'LLARI.....	275
Nuriddinov Murodjon Nuriddin o'g'li	
JAHON IQTISODIYOTINING GLOBALLASHUVI SHAROITIDA MILLIY EKSPORT SALOHIYATINI RIVOJLANTIRISHNING MARKETING MEXANIZMLARI.....	281
Jumayeva Zamira Bustonovna	
MARKAZIY OSIYO UCHUN GEOSIYOSIY RISK (GPR) INDEKSINI ISHLAB CHIQISH	285
Qodirova Laylo Otabekovna	
BIRLASHGAN ARAB AMIRLIKLARI STARTAP EKOTIZIMINI BOSHQARISH MODELI VA O'ZBEKISTON UCHUN SABOQLAR.....	289
Elmurod Sodiqov Shomurod o'g'li	
INTEGRATSIYALASHGAN HISOBOTNI SHAKLLANTIRISHNING METODOLOGIK YONDASHUVLARI.....	295
Abduvaliyev Zafar Mahmudovich	
AVTOMOBIL BUTLOVCHI QISMLAR ISHLAB CHIQARISHDA MAHALLIYLASHTIRISH VA TA'MINOT TARMOG'INI DIVERSIFIKATSIYALASH SAMARADORLIGI.....	301
Asadov Elyorbek Kandiayrovich	

INFRATUZILMA TADBIRKORLIK FAOLIYATI UCHUN ZARUR OBYEKTAR, INSTITUTLAR, RESURSLAR VA XIZMATLAR MAJMU'I.....	307
Rustamov Sultonbek Bekzadovich	
TURISTIK XIZMATLAR SOHASIDA INVESTITSION JOZIBADORLIK PARADOKSLARI VA ULARNI BARTARAF ETISH MEXANIZMLARI (XORAZM VILOYATI MISOLIDA).....	315
Ollanazarov Bekmurod Davlatmurotovich	
"YASHIL" SANOAT SIYOSATINI BAHOLASHNING XUSUSIYATLARI.....	323
Ismatulloeva Madinabonu Fozil qizi	
BUDJET TASHKILOTLARIDA BUDJET MABLAG'LARI HISOBI VA ULARDAN FOYDALANISH USTIDAN ICHKI AUDITNI TAKOMILLASHTIRISH.....	330
Murtozayeva Xusnora Erkin qizi	
KORXONANING BREND EKOTIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH.....	335
Sa'dulloyev Habibullo Ibodullo o'g'li	
AGRAR VA SANOAT TARMOQLARIDA YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISH ORQALI YANGI ISH O'RINLARINI SHAKLLANTIRISH ISTIQBOLLARI.....	341
Bobojonov To'liqinbek Maxmud o'g'li	
O'ZBEKISTONDA SANOAT KORXONALARINING ENERGIYA TA'MINOTIDA QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA MANBALARINING O'RNI VA ISTIQBOLLARI.....	347
Jo'ramurodova Feruza Mardon qizi	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA SANOAT KORXONALARINING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI OSHIRISH VA INVESTITSION STRATEGIYALARNI BOSHQARISH.....	353
Nazarova Nigora Yusufova	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA OLIY TA'LIM MUASSASALARINING AKADEMIK FAOLIYATINI TRANSFORMATSIYA QILISHNING IQTISODIY-TASHKILY ASOSLARI.....	361
Raximbayev Musobek Komiljon o'g'li	
MAHALLIY BUDJET DAROMADLARINING SHAKLLANISH TENDENSIYALARI, HUDUDLARARO FISKAL TAFOVUTLAR VA HUDUDIY SOLIQ MA'MURIYATCHILIGI MUAMMALARINING TIZIMLI TAHLILI.....	367
Azamjonov Ulug'bek Usmonjon o'g'li	
O'ZBEKISTONDA KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINI SOLIQQA TORTISH TIZIMINING EVOLYUTSION RIVOJLANISHI VA ZAMONAVIY XUSUSIYATLARI.....	377
Erxanov Muxammadjon Absayitovich	
OZIQ-OVQAT MAHSULOTLARINI EKSPORTGA YO'NALTIRISHDA MARKETING STRATEGIYASINI ISHLAB CHIQUISH.....	382
Ilhamova Zarnigor Po'latjon qizi	
MAMLAKATIMIZDA TRANSPORT INFRATUZILMASINI RIVOJLANTIRISH CHORA-TADBIRLARI.....	386
Qo'ziboev Umarbek Ulug'bekovich	
JUFT KORRELYATSIYA VA REGRESSIYA TAHLILI YORDAMIDA INVESTITSION FAOLIYAT SAMARADORLIGINI ANIQLASH.....	390
Muxtorova Shohida Negmat qizi	
TURISTIK INNOVASION LOYIHALARNI KRAUDFANDING ASOSIDA MOLIYALASHTIRISH MODELI.....	397
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna	
TIJORAT BANKLARIDA ICHKI AUDIT AMALLARINING NATIJADORLIGIGA TA'SIR ETUVCHI MUAMMOLAR.....	403
Yuldashev Xurshidbek Mamirjonovich	
MOLIYAVIY HISOBOTNING XALQARO STANDARTLARI ASOSIDA HISOBOTNI TUZISH VA TAQDIM ETISH HAMDA AUDITINI TAKOMILLASHTIRISH.....	408
Xalilov Bahromjon Bahodirovich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA BARQAROR IQTISODIY O'SISHNING NAZARIY ASOSLARI.....	412
Masharipova Maksuda Becnazarovna	

COOPERATION BETWEEN CREATIVE INDUSTRIES AND TOURISM SERVICES IN BUILDING A NATION BRAND: FORMS, ASYMMETRIES, AND THE MISSING INTERFACE	419
Yusupova Mokhinur Farkhod qizi	
SUVEREN FONDLARDA ESG TAMOIYILLARINI BAHOLASH: MANDAT TURIGA ASOSLANGAN DIFFERENSIAL YONDASHUV	429
Jumaniyazov Inomjon Turayevich	
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ТАРИФНОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ЭЛЕКТРОЭНЕРГЕТИКИ УЗБЕКИСТАНА НА ОСНОВЕ РАСПРЕДЕЛЕНИЯ ЗАТРАТ И ЦЕНОВЫХ СИГНАЛОВ	438
Аллаева Гульчехра Жалгасовна	
BOZOR SHAROITIDA KADRLAR TAYYORLASH TA'LIM TIZIMINI BOSHQARISH JARAYONINI RIVOJLANTIRILISHI	447
Temirova Shalola Erkinovna	
COMPARATIVE DYNAMICS OF AGRICULTURAL SUPPORT AND GREEN TRANSFORMATION: EVIDENCE FROM FOUR COUNTRIES	452
Abduraimov Abdunabi	
SOLIQ MEXANIZMINI RAQAMLI TRANSFORMATSIYA QILISHNING INSTITUTIONAL ASOSLARI	460
To'laganova Feruza Xamidulla qizi	
TADBIRKORLIK SUBYEKTLARIDA BOSHQARUV DARAJASINI MOLIYAVIY NATIJADAN MUSTAQIL BAHOLASH USLUBIYOTI	467
Axmadjanov Abrorbek Akbarjon o'g'li	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA JARAYONIDA YOSHLARNING INNOVATSION ISH BILAN BANDLIGINI TARTIBGA SOLISHNING MAZMUNI VA AHAMIYATI	473
Bozorova Guljaxon Otabek qizi	
OZIQ-OVQAT MAHSULOTLARI NARXLARINING SHAKLLANISHI: INFLYATSION OMILLAR VA ULARNING AHOLI TURMUSH DARAJASIGA TA'SIRI	479
Xakimov Rashid	
PROSPECTS FOR PROMOTING UZBEKISTAN'S TOURISM BRAND IN THE INTERNATIONAL MARKET THROUGH ELEMENTS OF NATIONAL FASHION	485
Yusupova Mokhinur Farkhod qizi	
O'ZBEKISTON SUVEREN KREDIT REYTINGIDA DAVLAT QARZI BARQARORLIGINING O'RNI	494
Mamadaliyev Poziljon Mansurjon o'g'li	
INVESTITSIYA LOYIHALARINI MOLIYALASHTIRISHDA MOLIYAVIY RISKLARNI BAHOLASH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH	505
Karimov Shamsiddin Akram o'g'li	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA SOLIQ DUE DILIGENCE'NI QO'LLASH ISTIQBOLLARI	512
Muydinov Erkin Jamaldinovich	
O'ZBEKISTONDA ELEKTRON SAVDO XIZMATLARINING HOZIRGI HOLATI VA ULARNI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI	519
Ulugmurodov Farxod Faxriddinovich	
XORAZM VILOYATIDA ISTE'MOL TOVARLARI BOZORINING MARKETING TAHLILI	525
Yo'ldoshev Suxrob Urinboy o'g'li	
РАЗВИТИЕ СТРАТЕГИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ ПРЕДПРИЯТИЯМИ НА ОСНОВЕ ТЕХНОЛОГИЙ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА	531
Мирзаева Азизахон Шерзодовна	
DAVLAT TIBBIYOT TASHKILOTLARIDA BUXGALTERIYA HISOBINING USLUBIY MUAMMOLARI	537
Kuliboyev Azamat Shonazarovich	

DAVLAT TIBBIYOT TASHKILOTLARIDA BUXGALTERIYA HISOBINING USLUBIY MUAMMOLARI

Kuliboyev Azamat Shonazarovich

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti professori

E-mail: azamatkuliboyev@gmail.com

ORCID: 0000-0002-3357-070X

Abstract. Accounting in public healthcare organizations reliably performs the function of verifying budget estimate execution and provides a stable information base for financial management. This article examines the methodological aspects of further developing this system to support more accurate assessment of the cost per unit of medical service at the level of the elements of the accounting method. The empirical basis of the study consists of annual financial reports of four public healthcare organizations for 2019–2025, covering more than two hundred signed reporting forms. The analysis was conducted in three stages: the representation of accounting elements in the reporting system was examined, compliance with three levels of regulatory requirements was compared, and the identified areas for further development were systematized according to their methodological significance and scope of application. The results show that, of the eight elements, one is fully developed and six demonstrate substantial potential for further improvement; the costing element offers opportunities for developing an appropriate documentary framework, while the average functionality of the elements amounted to 50 percent. The existing depreciation accounting system provides an important basis for more comprehensive measurement of the cost of medical services; incorporating depreciation into expenses would allow the full cost of services to be assessed more accurately within a range of 7.4–11.0 percent. The depreciation level across the assets examined ranges from 13.3 to 80.9 percent. The requirements of the first and second levels of regulatory regulation are fully implemented, while the third level provides additional opportunities for further developing accounting policies, document flow schedules and internal control procedures. The off-balance-sheet portion of inventories was, on average, 1.38 times greater than the portion recognized on the balance sheet, providing an additional information base for improving inventory accounting, analysis and management. A register comprising twelve areas for methodological improvement was developed, four of which are of priority importance and are relevant to all organizations examined. Nine of these areas can be implemented without introducing new primary documents by adding appropriate analytical dimensions or explanatory information to existing forms.

Keywords: budget accounting, public sector, public healthcare organizations, depreciation, elements of the accounting method, accounting policy, costing, regulatory framework.

Annotatsiya. Davlat tibbiyot tashkilotlarida buxgalteriya hisobi smeta ijrosini tasdiqlash vazifasini ishonchli bajarib, moliyaviy boshqaruvning barqaror axborot asosini shakllantirmoqda. Mazkur maqolada ushbu tizimning xizmat birligi qiymatini yanada aniq baholash imkoniyatlarini kengaytirishga qaratilgan uslubiy jihatlar buxgalteriya hisobi metodi elementlari darajasida o'rganilgan. Empirik bazadan o'rtta davlat tibbiyot tashkilotining 2019–2025-yillardagi yillik moliyaviy hisobotlaridan iborat bo'lib, ikki yuzdan ortiq imzolangan hisobot shaklini qamrab oladi. Tahlil uchun bosqichda amalga oshirildi: elementlarning hisobotdagi aks etishi o'rganildi, normativ tartibga solishning uch darajasi bajarilish holati bo'yicha qiyoslandi hamda aniqlangan rivojlantirish yo'nalishlari ularning uslubiy ahamiyati va qo'llanish ko'lamini bo'yicha tizimlashtirildi. Natijalar sakkizta elementdan bittasi to'liq shakllanganini, oltitasi esa rivojlantirish uchun sezilarli salohiyatga ega ekanini ko'rsatdi; kalkulyatsiya elementi bo'yicha alohida hujjatlashtirishni shakllantirish imkoniyati mavjud bo'lib, elementlarning o'rtacha funksional darajasi 50 foizni tashkil etdi. Eskirish hisobining mavjud tizimi xizmatlar qiymatini yanada to'liq shakllantirish uchun muhim asos yaratadi; uni xarajatlar tarkibida aks ettirish xizmatlarning to'liq qiymatini 7,4–11,0 foiz doirasida yanada aniq baholash imkonini beradi. Obyektlar kesimida eskirish darajasi 13,3 foizdan 80,9 foizgacha bo'lgan oraliqda kuzatildi. Normativ tartibga solishning birinchi va ikkinchi darajalari to'liq bajarilgan bo'lib, uchinchi darajada hisob siyosati, hujjat aylanmasi jadvali va ichki nazorat tartibini yanada rivojlantirish uchun qo'shimcha amaliy imkoniyatlar mavjudligi aniqlandi. To'var-moddiy zaxiralarning balansdan tashqarida hisobga olinadigan qismi balansda aks ettirilgan qismiga nisbatan 1,38 barobar ko'pligi

ularni boshqarish va tahlil qilish imkoniyatlarini kengaytirish uchun muhim axborot manbaini shakllantiradi. O'n ikki pozitsiyadan iborat uslubiy takomillashtirish yo'nalishlari reyestri ishlab chiqildi, ulardan to'rttasi ustuvor metodologik ahamiyatga ega bo'lib, barcha o'rganilgan tashkilotlar uchun dolzarb hisoblanadi. Reyestrda to'qqizta yo'nalishni yangi birlamchi hujjatlar ishlab chiqmasdan, mavjud shakllarga tegishli analitik kesim yoki izohlarni qo'shish orqali samarali takomillashtirish mumkin.

Kalit so'zlar: budget hisobi, davlat sektori, davlat tibbiyot tashkilotlari, eskirish, hisob metodi elementlari, hisob siyosati, kalkulyatsiya, normativ tartibga solish.

Аннотация. Бухгалтерский учёт в государственных медицинских организациях надёжно выполняет функцию подтверждения исполнения сметы и формирует устойчивую информационную основу финансового управления. В статье исследуются методологические аспекты дальнейшего развития данной системы в направлении более точной оценки стоимости единицы медицинской услуги на уровне элементов метода бухгалтерского учёта. Эмпирическую базу исследования составили годовые финансовые отчёты четырёх государственных медицинских организаций за 2019–2025 годы, охватывающие более двухсот подписанных форм отчётности. Анализ проводился в три этапа: изучалось отражение элементов бухгалтерского учёта в отчётности, сопоставлялось выполнение требований трёх уровней нормативного регулирования, а выявленные направления развития систематизировались с учётом их методологической значимости и масштаба применения. Результаты показали, что из восьми элементов один сформирован в полном объёме, а шесть обладают значительным потенциалом для дальнейшего развития; по элементу калькуляции имеются возможности для формирования соответствующей системы документального обеспечения, при этом средний уровень функционирования элементов составил 50 процентов. Действующая система начисления износа создаёт важную основу для более полного определения стоимости медицинских услуг; его включение в состав затрат позволит уточнить полную стоимость услуг в пределах 7,4–11,0 процента. Уровень износа исследованных объектов варьируется от 13,3 до 80,9 процента. Требования первого и второго уровней нормативного регулирования выполняются в полном объёме, а третий уровень характеризуется дополнительными возможностями для дальнейшего развития учётной политики, графика документооборота и порядка внутреннего контроля. Забалансовая часть товарно-материальных запасов в среднем в 1,38 раза превышает их объём, отражённый на балансе, что формирует дополнительную информационную основу для совершенствования их учёта, анализа и управления. Разработан реестр из двенадцати направлений методологического совершенствования, четыре из которых имеют приоритетное значение и актуальны для всех исследуемых организаций. Девять направлений могут быть реализованы без разработки новых первичных документов — посредством добавления соответствующих аналитических разрезов или пояснений в действующие формы.

Ключевые слова: бюджетный учёт, государственный сектор, государственные медицинские организации, износ, элементы метода бухгалтерского учёта, учётная политика, калькуляция, нормативное регулирование.

KIRISH

Sog'liqni saqlash tizimi davlat tomonidan moliyalashtiriladigan ijtimoiy sohalarining muhim va ustuvor tarkibiy qismlaridan biri hisoblanadi. Davlat tibbiyot tashkilotlarida moliyaviy resurslardan oqilona va samarali foydalanish, xarajatlarning maqsadlilikini ta'minlash hamda moliyaviy intizomni izchil mustahkamlashda buxgalteriya hisobining to'g'ri va tizimli tashkil etilishi muhim ahamiyat kasb etadi.

Bugungi kunda davlat sektorida buxgalteriya hisobini bosqichma-bosqich takomillashtirish, uning axborot imkoniyatlarini kengaytirish va davlat sektorida buxgalteriya hisobining xalqaro standartlari tamoyillari bilan uyg'unlashtirish bo'yicha izchil jarayonlar amalga oshirilmoqda. Davlat sektorida "Yagona schyotlar rejasi" budget tashkilotlarida buxgalteriya hisobini yagona metodologik asosda tashkil etish, hisob ma'lumotlarining tizimlilik va taqqoslanuvchanligini ta'minlashga xizmat qiluvchi muhim vositalardan biridir.

Davlat tibbiyot tashkilotlari faoliyati o'ziga xos tashkiliy va moliyaviy xususiyatlarga ega bo'lib, bu holat buxgalteriya hisobining axborot-tahliliy imkoniyatlarini yanada kengaytirish uchun muhim shart-sharoit yaratadi. Jumladan, dori-darmon vositalari, tibbiy jihozlar, sarflash materiallari, laboratoriya reagentlari, bepul va pullik tibbiy xizmatlar, davlat dasturlari doirasidagi moliyalashtirish hamda turli manbalardan kelib tushadigan mablag'lar hisobini yuritish buxgalteriya tizimining ko'p yo'nalishli va mazmunan boy axborot bazasini shakllantiradi.

Mazkur imkoniyatlar davlat tibbiyot tashkilotlarida buxgalteriya hisobining mavjud uslubiy yondashuvlarini yanada rivojlantirish, ularning amaliy samaradorligini oshirish va boshqaruv qarorlarini qo'llab-quvvatlovchi axborot bazasini kengaytirish uchun mustahkam ilmiy-amaliy asos yaratadi.

Davlat tibbiyot tashkilotlarida yil yakunlari bo'yicha ko'plab moliyaviy hisobot shakllari belgilangan tartibda shakllantiriladi, tekshiruvdan o'tkaziladi va arxivlashtiriladi. Mazkur hisobotlar moliyaviy intizom va smeta ijrosini baholash uchun muhim axborot manbai bo'lib xizmat qiladi. Shu bilan birga, ushbu axborot bazasidan foydalanib, bir bemorga to'g'ri keladigan xarajatlar, alohida tibbiy xizmatlarning qiymati va resurslardan foydalanish samaradorligi kabi qo'shimcha boshqaruv ko'rsatkichlarini shakllantirish imkoniyatlari mavjud. Bu esa amaldagi buxgalteriya hisobi tizimining mavjud salohiyatidan yanada samarali foydalanish, uning analitik imkoniyatlarini kengaytirish va zamonaviy boshqaruv ehtiyojlariga mos ravishda izchil rivojlantirishga xizmat qiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Davlat sektorida buxgalteriya hisobini rivojlantirish va zamonaviy talablar asosida takomillashtirish masalalari xorijiy ilmiy adabiyotlarda keng va izchil o'rganib kelinmoqda. So'nggi o'n yillikda mazkur yo'nalishdagi tadqiqotlar ko'lami yanada kengayib, hisob tizimini institutsional muhit, boshqaruv samaradorligi va xalqaro standartlar bilan uyg'unlashtirishga qaratilgan yangi yondashuvlar shakllandi. Lyuder tomonidan ishlab chiqilgan kontingent modeli hisob tizimidagi islohotlar natijadorligini mamlakatning ma'muriy va institutsional xususiyatlari bilan uyg'un holda baholash zarurligini asoslaydi [16]. Xepvort hisob tizimini rivojlantirishda puxta tayyorgarlik, tashkiliy muvofiqlashtirish va bosqichma-bosqich yondashuv muhim ahamiyat kasb etishini ko'rsatgan [8]. Lapsley va boshqalar hisoblash metodini tegishli institutsional va tashkiliy mexanizmlar bilan uyg'unlashtirish hisob axborotining sifatini yanada oshirishga xizmat qilishini ta'kidlagan [15]. Masoud 173 ta yurisdiksiya bo'yicha panel ma'lumotlari asosida Davlat sektorida buxgalteriya hisobining xalqaro standartlarini qabul qilish natijadorligini baholab, institutsional muhitning muhim rolini aniqlagan [18]. Kristiaens va boshqalar esa xalqaro standartlarning turli mamlakatlarda milliy institutsional xususiyatlar bilan uyg'unlashgan holda o'ziga xos va amaliy jihatdan ahamiyatli natijalar berishini qayd etgan [5].

O'zbekiston sharoitida ham davlat sektorida buxgalteriya hisobi va hisobotini rivojlantirish bo'yicha salmoqli ilmiy izlanishlar amalga oshirilgan. Birinchi yo'nalish budjetdan tashqari mablag'lar hisobini takomillashtirish masalalariga qaratilgan [20; 21]. Ikkinchi yo'nalishda esa budjet hisobi va hisobotining samaradorligini indekslar asosida baholashning ilmiy-uslubiy yondashuvlari shakllantirilgan. A.A. Ostonoqulov va A.Sh. Kuliboyev 2020–2025-yillar ma'lumotlari asosida budjet hisobi va hisobotining samaradorlik modelini ishlab chiqib, umumiy indeks 2,12 dan 3,72 gacha oshganini, ijtimoiy natija ko'rsatkichi esa 2,7 darajasida shakllanganini ko'rsatgan [22]. Mazkur natijalar budjet hisobi va hisobotining tashkiliy-uslubiy asoslari izchil rivojlanayotganini hamda uning axborot-tahliliy imkoniyatlarini yanada kengaytirish uchun mustahkam zamin shakllanganini ko'rsatadi.

Mavjud ilmiy adabiyotlar hisob metodi klassik elementlarini amaliy hujjatlar asosida yanada chuqurroq o'rganish uchun keng metodologik imkoniyatlar mavjudligini ko'rsatadi. Hujjatlashtirish, inventarizatsiya, baholash, hisobvaraqlar tizimi, ikkiyoqlama yozuv, balans umumlashtirish, kalkulyatsiya va hisobot kabi elementlar nazariy jihatdan atroflicha yoritilgan. Ushbu nazariy asoslarni tashkilotlarning amaldagi hujjatlari bilan uyg'un holda empirik baholash esa mazkur ilmiy yo'nalishning amaliy ahamiyatini yanada oshirish, hisob tizimining funksional imkoniyatlarini chuqurroq ochib berish va yangi ilmiy xulosalarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Maqolaning maqsadi mavjud ilmiy va metodologik yondashuvlarni yanada rivojlantirish asosida davlat tibbiyot tashkilotlarida hisob metodi elementlarining amaldagi funksional holatini baholash, ularning samarali jihatlarini tizimlashtirish, takomillashtirish imkoniyatlarini reyestr shaklida umumlashtirish hamda ushbu yo'nalishlarning ta'sirini miqdoriy jihatdan ifodalashdan iborat. Tadqiqotning ilmiy yangiligi uch asosiy jihatda namoyon bo'ladi: birinchidan, hisob metodi elementlari tashkilotlarning amaldagi hujjatlari asosida alohida baholanadi; ikkinchidan, normativ tartibga solishning uch darajasi ularning amaliy bajarilish holati nuqtayi nazaridan qiyosiy tahlil qilinadi; uchinchidan, aniqlangan rivojlantirish yo'nalishlari metodologik ahamiyati va qo'llanish ko'lami bo'yicha tizimlashtiriladi. Mazkur yondashuv davlat tibbiyot tashkilotlarida buxgalteriya hisobining axborot-tahliliy salohiyatini yanada kengaytirish va boshqaruv qarorlarini qo'llab-quvvatlash imkoniyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot to'rtta davlat tibbiyot tashkilotining 2019–2025-yillardagi moliyaviy hisobot ma'lumotlariga asoslanadi. Tadqiqot obyektlari ixtisoslashuvi va faoliyat ko'lami jihatidan turlicha bo'lib, respublika darajasidagi reabilitatsiya markazi, gematologiya markazi, ruhiy salomatlik markazi hamda viloyat somatik shifoxonasini qamrab oladi. Obyektlarning bunday xilma-xilligi davlat tibbiyot tashkilotlarida buxgalteriya hisobi amaliyotini

turli faoliyat yo'nalishlari kesimida kompleks baholash imkonini beradi. Tadqiqot matnida ushbu tashkilotlar O1, O2, O3 va O4 kodlari bilan belgilanadi.

Tahlil uchun shakllantirilgan yillik moliyaviy hisobotlar bazasi ikki yuzdan ortiq imzolangan hisobot shakllarini qamrab oladi va tadqiqot uchun keng axborot asosini yaratadi. Yillik moliyaviy hisobot tarkibiga to'qqizta asosiy hisobot shakli kiradi: balans, smeta ijrosi, jamg'arma mablag'lari harakati, boshqa budjetdan tashqari resurslar, valyuta mablag'lari, moliyaviy natijalar, aktivlar harakati, qarzar jamlanmasi va tarmoq bo'yicha statistik hisobot. Mazkur shakllarning birgalikda o'rganilishi hisob jarayonlarini moliyaviy, tashkiliy va tahliliy jihatdan har tomonlama baholash imkonini beradi.

Moliyaviy hisobot shakllari bilan bir qatorda, tashkilotlarning ichki buyruqlari, hisob siyosatiga oid hujjatlari hamda inventarizatsiya materiallari ham o'rganildi. Ushbu qo'shimcha manbalar hisob tizimining amaliy tashkil etilishi, ichki tartib-taomillari va axborot imkoniyatlarini yanada chuqurroq tahlil qilish uchun muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi.

1-jadval

Tadqiqotning hujjat bazasi va buxgalteriya hisobi tizimini rivojlantirish yo'nalishlari bilan bog'liqligi

Hujjat guruhi	Shakllar soni	Yillar	Bog'liq muammolar	Olinadigan ma'lumot
Balans va unga ilova qilinadigan shakllar	28	7	1, 2, 6	Aktiv va majburiyatlar tuzilmasi
Xarajatlar smetasi ijrosi	27	7	2, 4, 5, 7	Kassa va haqiqiy xarajat
Budjetdan tashqari mablag'lar	49	7	3, 5, 6	Kanallar tuzilmasi
Moliyaviy natijalar	14	5	7, 8	Daromad va xarajat farqi
Nomoliyaviy aktivlar harakati	28	7	3, 8	Kirim, chiqim, eskirish
Statistik hisobot	24	7	4, 10	Koyka, koyka-kun, shtat
Ichki hujjatlar (so'ralgan)	0	—	1, 9, 11, 12	Hisob siyosati, nazorat tartibi

Baholash uch bosqichda amalga oshirildi. Dastlabki bosqichda har bir hisob elementi bo'yicha uning hisobot hujjatlarida aks etish darajasi va amaliy namoyon bo'lishi o'rganildi. Baholash mezonlari sifatida element natijasining tegishli hujjatlarda qay darajada ifodalanganligi qabul qilindi. Natijasi to'liq aks etgan element yuqori funksional darajada, ayrim jihatlari aks etgan element esa rivojlanish salohiyatiga ega funksional holat sifatida baholandi. Mazkur yondashuv hisob metodi elementlarining amaliy qo'llanish darajasini tizimli baholash hamda ularning mavjud imkoniyatlarini yanada chuqurroq aniqlashga xizmat qildi.

Ikkinchi bosqichda normativ tartibga solishning uch darajasi kompleks tarzda o'rganildi. Birinchi daraja qonunchilik hujjatlari va budjet hisobi standartlarini, ikkinchi daraja vazirlik darajasidagi me'yoriy-uslubiy qoidalarni, uchinchi daraja esa tashkilotlarning ichki hisob hujjatlarini qamrab oldi. Har bir daraja bo'yicha tegishli hujjatlar ro'yxati shakllantirilib, ularning amaliyotda qo'llanishi arxiv materiallari asosida tasdiqlandi. Bu yondashuv normativ tartibga solish tizimining izchilligi va amaliy imkoniyatlarini har tomonlama baholash uchun mustahkam metodologik asos yaratdi.

Uchinchi bosqichda hisob tizimini yanada rivojlantirish imkoniyatlari maxsus reyestrda tizimlashtirildi. Har bir yo'nalish ikki mezon — metodologik ahamiyati va obyektlar kesimidagi qo'llanish ko'lam — asosida baholandi. Metodologik ahamiyat uch darajali shkala bo'yicha belgilandi: hisobot ko'rsatkichlarining mazmuni va axborot qiymatini sezilarli darajada boyitishga xizmat qiladigan yo'nalishlar yuqori darajaga, tahliliy imkoniyatlarni yanada kengaytiradigan yo'nalishlar esa o'rta darajaga kiritildi. Mazkur yondashuv mavjud hisob tizimining samarali jihatlari saqlab qolgan holda, uning axborot-tahliliy salohiyatini bosqichma-bosqich rivojlantirish uchun ustuvor yo'nalishlarni belgilash imkonini beradi.

Uchala zanjir bitta manbadan boshlanadi: hisobot shakli smeta ijrosini tasdiqlash uchun loyihalashtirilgan

1-rasm. Hisob uslubiyaning rivojlantirish imkoniyatlarining shakllanish zanjiri

TAHLIL VA NATIJALAR

Hisob metodi elementlarini alohida tahlil qilish ularning amaliy qo'llanish darajasi va rivojlanish salohiyatini har tomonlama baholash imkonini berdi. Hujjatlashtirish elementi to'liq va barqaror shakllangan bo'lib, har bir xo'jalik operatsiyasi birlamchi hujjatlar asosida belgilangan tartibda rasmiylashtiriladi. Mazkur amaliyot barcha o'rganilgan tashkilotlarda izchil qo'llanib, buxgalteriya hisobining ishonchli hujjat bazasini shakllantiradi.

Qolgan oltita element bo'yicha ham amaliy mexanizmlar shakllangan bo'lib, ularning mavjud imkoniyatlarini yanada kengaytirish va axborot-tahliliy salohiyatini oshirish uchun qulay metodologik asos mavjud. Ushbu elementlarni bosqichma-bosqich rivojlantirish hisob ma'lumotlarining boshqaruv qarorlarini qo'llab-quvvatlashdagi ahamiyatini yanada oshirishga xizmat qiladi.

Kalkulyatsiya elementi bo'yicha xizmatlar qiymatini yanada batafsil va tizimli shakllantirishga xizmat qiluvchi alohida hisob mexanizmlarini rivojlantirish uchun istiqbolli imkoniyatlar mavjud. Mazkur yo'nalishni amaldagi hisob tizimiga integratsiya qilish davlat tibbiyot tashkilotlarida xarajatlar tarkibini chuqurroq tahlil qilish, xizmatlar qiymatini aniqroq baholash va boshqaruv axborotining amaliy ahamiyatini yanada oshirish imkonini beradi.

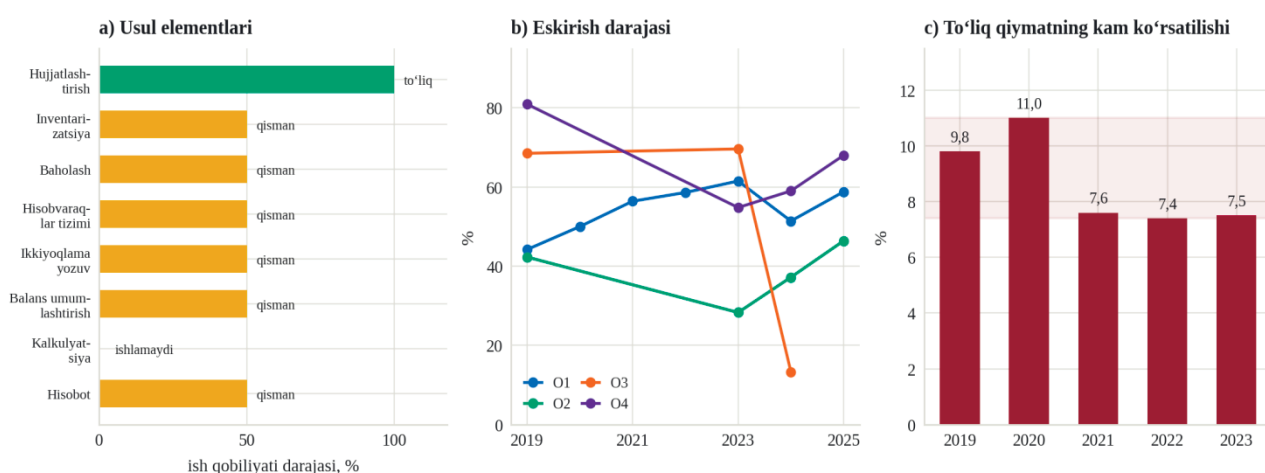
2-jadval
Hisob metodi elementlarining amaldagi holati va istiqbolli rivojlanish yo'nalishlari

Element	Ish qobiliyati, %	Nimasi ishlaydi	Nimasi ishlamaydi
Hujjatlashtirish	100	Birlamchi hujjat majburiy	—
Inventarizatsiya	50	Natija balansda aks etadi	Chetlanish tarkibi ochilmaydi
Baholash	50	Boshlang'ich qiymat qayd etiladi	Qayta baholash izohlanmaydi
Hisobvaraqlar tizimi	50	Sintetik daraja to'liq	Tahliliy kesim tor
Ikkiyoqlama yozuv	50	Registrdan uzilmaydi	Jamlashda uziladi
Balans umumlashtirish	50	Shakl to'ldiriladi	Izohlar berilmaydi
Kalkulyatsiya	0	Iz topilmadi	Tannarx o'lchanmaydi
Hisobot	50	Shakllar topshiriladi	To'plam chala
O'rtacha	50	—	—

Sakkizta hisob elementidan oltitasida amaliy faoliyat uchun zarur funksional mexanizmlar shakllangan bo'lib, ularning axborot imkoniyatlarini hisobot shakllarida yanada to'liqroq namoyon etish salohiyati mavjud. Ushbu elementlar o'z natijalarini hisob registrlarida izchil shakllantiradi, bu esa keyingi bosqichda tegishli analitik kesimlarni kengaytirish orqali hisobotlarning axborot mazmunini yanada boyitish imkonini beradi. Ikkiyoqlama yozuv elementi bunga yaqqol misol bo'lib, hisob registrlari darajasida barqaror va izchil qo'llanadi. Jamlash bosqichida esa artikulyatsiya ko'rsatkichlarini yanada uyg'unlashtirish hisob ma'lumotlarining o'zaro bog'liqligi va tahliliy qiymatini oshirishga xizmat qilishi mumkin.

Eskirish hisobi bo'yicha ham mustahkam amaliy asos shakllangan. Eskirish muntazam ravishda hisoblanadi va hisobot shakllarida alohida satrda aks ettiriladi. Mazkur ma'lumotlarni xizmat xarajatlari tarkibi bilan yanada chuqurroq integratsiya qilish xizmatlarning iqtisodiy qiymatini to'liqroq va aniqroq baholash imkoniyatini kengaytiradi. Kuzatuv davomida obyektlar kesimida eskirish darajasi 13,3 foizdan 80,9 foizgacha bo'lgan oraliqda qayd etildi. Ushbu ko'rsatkichlarni xizmat xarajatlari tarkibida tizimli aks ettirish xizmatlarning to'liq qiymatini 7,4–11,0 foiz doirasida yanada mukammal baholashga, resurslardan foydalanish samaradorligini chuqurroq tahlil qilishga va boshqaruv qarorlarining axborot asosini mustahkamlashga xizmat qiladi.

2-rasm. Usul elementlarining ish qobiliyati, eskirish darajasi va to'liq qiymatning kam ko'rsatilishi¹

Ikkinchi muhim natija normativ tartibga solish tizimining dastlabki ikki darajasida yuqori darajadagi izchillik, tartiblilik va ijro madaniyati shakllanganini ko'rsatdi. Birinchi va ikkinchi darajadagi talablar to'liq bajariladi: amaldagi standartlar izchil qo'llanadi, vazirlik tomonidan belgilangan hisobot shakllari o'z vaqtida taqdim etiladi, hujjatlar esa belgilangan tartib va talablar asosida rasmiylashtiriladi. Bu natijalar davlat tibbiyot tashkilotlarida normativ talablarni bajarish bo'yicha mustahkam amaliy tajriba, barqaror hisob intizomi va samarali tashkiliy mexanizm shakllanganini ko'rsatadi.

Uchinchi daraja esa ushbu shakllangan tajribani tashkilotlarning ichki metodologik bazasini yanada boyitishga yo'naltirish uchun muhim imkoniyatlarni ochib beradi. Hisob siyosati bayoni, hujjatlar aylanishi jadvali va ichki nazorat tartibini alohida ichki hujjatlar sifatida rivojlantirish tashkilotlarning mavjud hisob tizimini yanada tizimli, shaffof va boshqaruv ehtiyojlariga mos shaklda takomillashtirishga xizmat qiladi. Tahlil natijalari xodimlarning tashqi normativ talablarni yuqori saviyada bajarish bo'yicha yetarli tajriba va malakaga ega ekanini ko'rsatdi. Mazkur salohiyatni ichki metodologik hujjatlarni rivojlantirishga tatbiq etish hisob tizimining amaliy imkoniyatlarini yanada kengaytirishi mumkin.

Uchinchi darajani izchil rivojlantirish buxgalteriya hisobining ichki uyg'unligini va analitik salohiyatini yanada mustahkamlash imkonini beradi. Xususan, hisob siyosati bayonida amortizatsiya usuli, zaxiralarni baholash tartibi va xarajatlarni davrlar bo'yicha taqsimlash tamoyillarini aniq belgilash hisob ma'lumotlarining izchilligi, taqqoslanuvchanligi va boshqaruv uchun axborot qiymatini oshiradi.

Kuzatuv davomida balansdan tashqari hisobda aks ettirilgan tovar-moddiy zaxiralar hajmi balansda aks ettirilgan zaxiralarga nisbatan o'rtacha 1,38 barobar ko'p ekanini qayd etildi. Ushbu ko'rsatkich zaxiralar harakati

¹ Tadqiqot obyektlarining moliyaviy hisobot ma'lumotlari asosida muallif hisob-kitoblari.

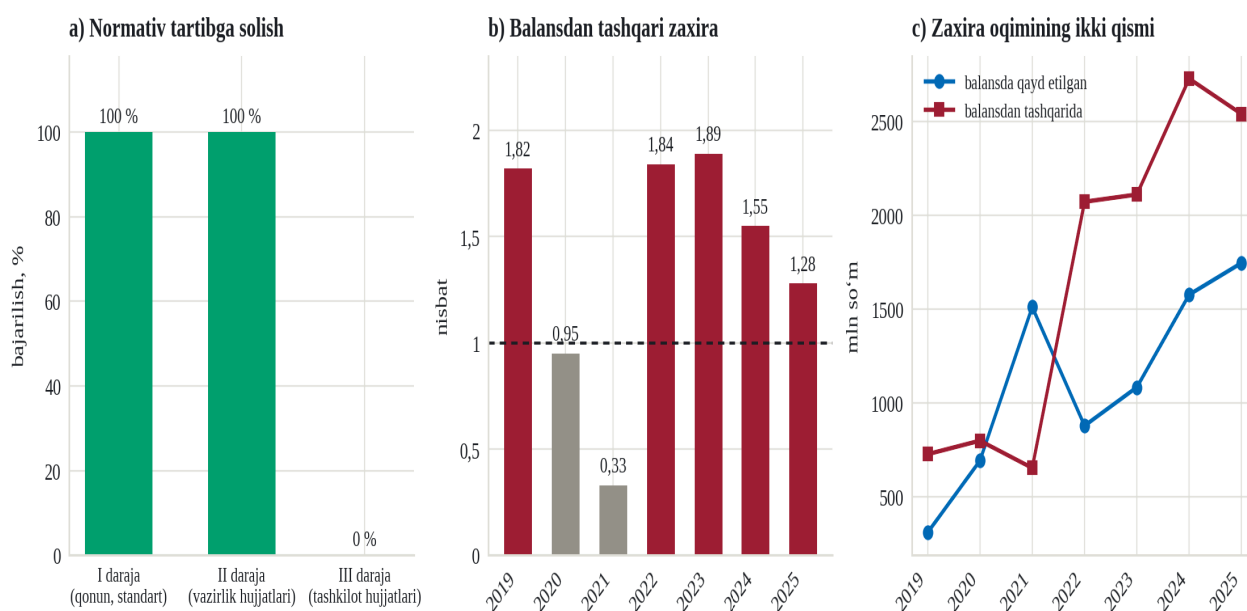

va tarkibi bo'yicha keng axborot bazasi mavjudligini ko'rsatadi hamda ularni yanada chuqurroq tahlil qilish, hisob tizimiga integratsiya etish va boshqaruv qarorlarini qo'llab-quvvatlash imkoniyatlarini kengaytirish uchun muhim amaliy asos yaratadi.

3-jadval

Normativ tartibga solish darajalarining shakllangan holati va istiqbolli rivojlanish yo'nalishlari

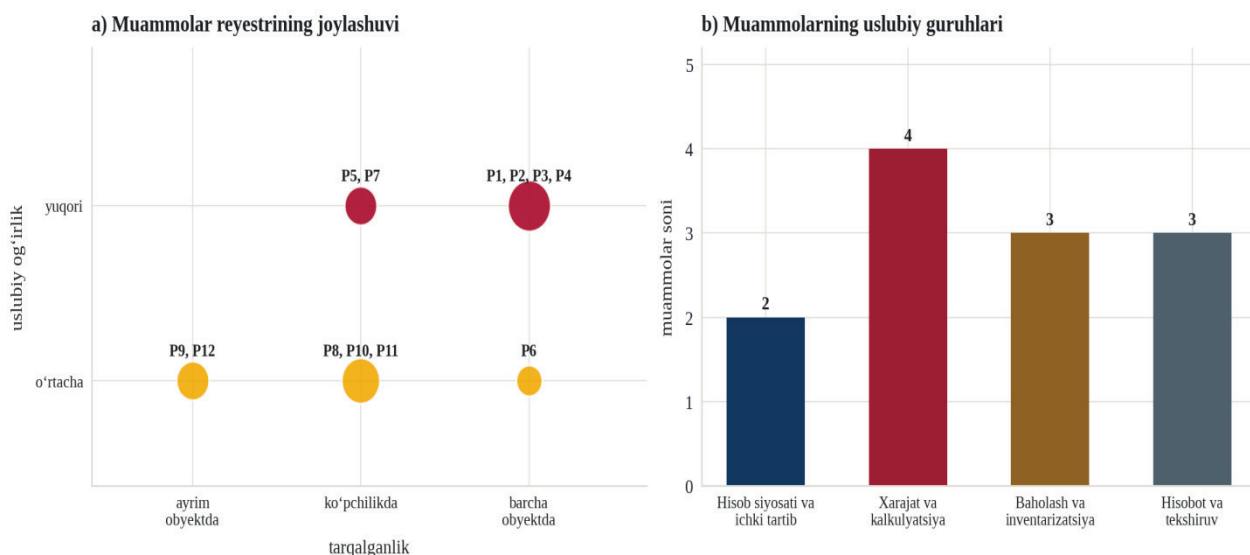
Daraja	Talab qilinadigan hujjat	Mavjud	Bajarilish, %	Talab manbai
I daraja – qonun va budjet hisobi standartlari	4	4	100	Tashqi majburiyat
II daraja – vazirlik qoidalari va shakllari	6	6	100	Tashqi majburiyat
III daraja – tashkilotning ichki hujjatlari	4	0	0	Ixtiyoriy
Jami	14	10	71,4	—

3-rasm. Normativ darajalarning bajarilishi va tovar-moddiy zaxiralar hisobini rivojlantirish imkoniyatlari

Yakuniy bosqich natijasida o'n ikki pozitsiyadan iborat takomillashtirish yo'nalishlari reyestri shakllantirildi. Ulardan to'rttasi barcha o'rganilgan obyektlar uchun umumiy ahamiyatga ega bo'lib, ustuvor metodologik yo'nalishlar sifatida baholandi. Mazkur guruh hisob siyosatini yanada tizimlashtirish, xarajat markazlari bo'yicha analitik kesimlarni rivojlantirish, eskirish summalarini xarajatlar tarkibida aks ettirish imkoniyatlarini kengaytirish hamda kalkulyatsiya bo'yicha alohida hujjatlashtirish mexanizmini shakllantirish kabi yo'nalishlarni qamrab oladi.

Reyestri guruhlash hisob tizimini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlarini yanada aniqroq ko'rsatdi. Takomillashtirish yo'nalishlarining uchdan bir qismi xarajatlar hisobi va kalkulyatsiya bilan bog'liq bo'lib, bu xizmatlar qiymatini yanada aniq va kompleks baholash imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qiladi. Baholash va inventarizatsiya yo'nalishida uchta, hisobot va nazorat yo'nalishida ham uchta pozitsiya shakllantirildi. Hisob siyosati va ichki tartib-taomillar guruhida ikkita ustuvor yo'nalish ajratilib, ularni rivojlantirish boshqa hisob elementlarining o'zaro uyg'unligi, axborot sifati va tahliliy salohiyatini yanada mustahkamlash uchun muhim metodologik asos yaratadi.

4-rasm. Uslubiy muammolar reyestrining og'irlik, tarqalganlik va guruhlar kesimidagi taqsimoti²

4-jadval
Uslubiy muammolar reestri va ularga mos yechimlar³

Kod	Muammoning mazmuni	Og'irlik	Tarqalganlik	Taklif etilgan yechim
P1	Hisob siyosati rasmiylashtirilmagan	Yuqori	Barcha	Beshta pozitsiyali majburiy bayon
P2	Xarajat markazi kesimi yo'q	Yuqori	Barcha	Uch darajali analitik kod
P3	Eskirish xarajatga o'tkazilmaydi	Yuqori	Barcha	Kapital iste'molini xarajatga kiritish
P4	Kalkulyatsiya hujjati topilmadi	Yuqori	Barcha	Taqsimlash bazasini normativ belgilash
P5	Natura oqimi ajratilmagan	Yuqori	Ko'pchilik	Haqiqiy xarajat ustunini ikkiga bo'lish
P6	Moliyalashtirish kanallari jamlanmaydi	O'rtacha	Barcha	Yig'uvchi ustun qo'shish
P7	Shakllararo tekshiruv o'rnatilmagan	Yuqori	Ko'pchilik	Nazorat qoidalarini tizimga kiritish
P8	Inventarizatsiya natijasi izohsiz	O'rtacha	Ko'pchilik	Chetlanish tarkibini ochish
P9	Qayta baholash asoslanmagan	O'rtacha	Ayrim	Qiyoslanuvchanlik protokoli
P10	Xarajat tasnifi intizomi past	O'rtacha	Ko'pchilik	"Boshqa xarajatlar"ga chegara
P11	Zaxiraning katta qismi balansdan tashqarida	O'rtacha	Ko'pchilik	Natura ta'minotini tan olish tartibi
P12	Shakl o'zgarganda qiyoslanuvchanlik uziladi	O'rtacha	Ayrim	Eski va yangi satrlar mosligi jadvali

Uslubiy yondashuvlarning amaliy rivojlanish darajasi hisobot ko'rsatkichlarining shakllanishida ham yaqqol namoyon bo'ladi. Mazkur holatni uchta amaliy misol orqali ko'rsatish mumkin.

Birinchi misol zaxiralar aylanishiga tegishli. Hisob siyosatini yanada tizimlashtirish markazlashgan tartibda olingan dori vositalarini barcha obyektlarda yagona va uyg'un tamoyillar asosida aks ettirish imkoniyatini kengaytiradi. Kuzatuv natijalarida zaxiralar aylanish davri obyektlar kesimida 13,5 kundan 4 332,5 kungacha bo'lgan oraliqda shakllangan. Ushbu ko'rsatkichlar zaxiralarni tan olish va tasniflash yondashuvlarini yanada uyg'unlashtirish orqali hisobot ma'lumotlarining qiyoslanuvchanligi va tahliliy qiymatini oshirish uchun muhim metodologik imkoniyatlar mavjudligini ko'rsatadi.

Ikkinchi misol xarajatlar tasnifi bilan bog'liq. Xarajatlarni taqsimlash bazasini ichki uslubiy hujjatlarda aniq belgilash va tegishli mezonlarni hujjatlashtirish hisobot ma'lumotlarining izchilligi, shaffofligi va tahliliy mazmunini yanada boyitadi. Kuzatuv davrida "boshqa xarajatlar" moddasining ulushi ayrim yillarda 30 foizdan yuqori darajada shakllangan va keyingi davrlarda sezilarli o'zgarishlar kuzatilgan. Mazkur dinamika xarajatlarni

² Muallif ishlanmasi va bahosi.

³ Muallif ishlanmasi va bahosi.

yanada batafsil analitik kesimlarda aks ettirish va ularning iqtisodiy mazmunini chuqurroq yoritish uchun qo'shimcha imkoniyat yaratadi.

Uchinchi misol qiyoslanuvchanlik bilan bog'liq. Hisobot shakllari yangilanganda eski va yangi satrlar o'rtasidagi muvofiqlikni aks ettiruvchi izohli jadvalardan foydalanish vaqt qatorlarining uzluksizligi va ma'lumotlarning o'zaro bog'liqligini yanada mustahkamlashi mumkin. Kuzatilgan tibbiyot tashkilotlaridan birida 2024-yilga o'tishda aktivlarning qiymat bazasi qayta ko'rib chiqilgan. Bunday o'zgarishlarga tegishli izohlarni kiritish ikki davr ko'rsatkichlarini yanada aniqroq qiyoslash va tahlil qilish imkonini kengaytiradi.

Ushbu uchmisolning umumiy jihatidan iboratki, amaldagi hujjatlar belgilangan tartibda rasmiylashtirilgan, imzolangan va qabul qilingan. Shu bilan birga, tanlov mezonlarini yanada batafsil hujjatlashtirish bir xil iqtisodiy hodisalarni turli obyektlarda uyg'un yondashuvlar asosida aks ettirishga hamda hisobot ko'rsatkichlarining qiyosiy va analitik ahamiyatini oshirishga xizmat qiladi.

Olingan natijalar xorijiy adabiyotlarda ilgari surilgan bir qator ilmiy xulosalarni yanada boyitadi. Lapsley va boshqalarning hisoblash metodining samaradorligi uni tegishli tashkiliy va uslubiy mexanizmlar bilan uyg'un qo'llashga bog'liq ekanligi haqidagi fikri [15] mazkur tadqiqot natijalari bilan qo'shimcha ravishda tasdiqlanadi. Jumladan, eskirish summalarining muntazam hisoblanishi mavjud tizimning muhim afzalligi hisoblanadi, ushbu ko'rsatkichlarni xarajatlar tarkibiga integratsiya qilish esa hisob ma'lumotlarining iqtisodiy mazmunini yanada boyitish imkonini beradi. Karnegi va Vest tomonidan yoritilgan hisobning hisobdorlik salohiyati masalasi ham mazkur natijalar asosida qo'shimcha ilmiy mazmun kasb etadi [4].

Normativ tartibga solishning uchinchi darajasini rivojlantirish institutsional nazariya nuqtayi nazaridan ham muhim ilmiy va amaliy imkoniyatlarni namoyon etadi. Majburiy izomorfizm konsepsiyasiga ko'ra, tashqi normativ talablar tashkilotlarda umumiy va barqaror tashkiliy amaliyotlarning shakllanishiga ko'maklashadi [6]. Mazkur kuzatuv natijalari tashqi talablar asosida shakllangan yuqori ijro intizomi va amaliy tajribani tashkilotlarning ichki metodologik mexanizmlarini yanada rivojlantirishga samarali tatbiq etish mumkinligini ko'rsatadi. Masoud panel tahlilida institutsional muhitning kuchi standartlarni qo'llash natijadorligini belgilashini ko'rsatgan [18]. Mazkur tadqiqotning mikrodarajadagi natijalari ushbu ilmiy xulosani tashkilot ichidagi hisob jarayonlari nuqtayi nazaridan yanada boyitadi.

A.A. Ostonoqulov va A.Sh. Kuliboyev tomonidan baholangan indeksning ijtimoiy natija komponenti bo'yicha aniqlangan rivojlanish salohiyati [22] mazkur tadqiqot natijalari bilan mazmunan uyg'unlashadi. Ijtimoiy natijalarni hisobotda yanada to'liq ifodalashda xizmat birligi qiymatini aniqlash muhim ahamiyatga ega. Kalkulyatsiya elementini rivojlantirish esa ushbu ko'rsatkichni shakllantirish va undan boshqaruv jarayonlarida foydalanish imkoniyatlarini kengaytiradi. Shu jihatdan ikki tadqiqot bir-birini to'ldirib, makrodarajadagi natijalarni mikrodarajadagi hisob uslubiyatini rivojlantirish imkoniyatlari bilan bog'lashga xizmat qiladi.

Amaliy jihatdan muhim natija shundaki, aniqlangan o'n ikki takomillashtirish yo'nalishining aksariyatini mavjud hujjatlar tizimi doirasida samarali amalga oshirish mumkin. Ularning to'qqiztasi amaldagi shakllarga tegishli analitik kesim, ustun yoki izohlarni qo'shish orqali rivojlantirilishi mumkin. Xarajat markazlari modelini joriy etish hisobvaraqlar rejasini yanada takomillashtirish bilan bog'liq bo'lib, zarur dastlabki ma'lumotlarning amaldagi shakllarda mavjudligi ushbu jarayonni bosqichma-bosqich va samarali tashkil etish uchun qulay asos yaratadi.

Tadqiqot qamrovi kelgusida mazkur ilmiy yo'nalishni yanada kengaytirish uchun muhim asos yaratadi. To'rtta davlat tibbiyot tashkiloti misolida olingan natijalar keyingi bosqichlarda kengroq tanlov asosida boyitilishi va chuqurlashtirilishi mumkin. Metodologik ahamiyat va tarqalganlik ko'rsatkichlarini kengroq ekspertlar guruhi ishtirokida baholash kelgusida metodikaning amaliy imkoniyatlarini yanada oshiradi. Ichki hujjatlar holatining arxiv materiallari va tashkilotlarga yuborilgan so'rovlar asosida o'rganilgani esa keyingi tadqiqotlarda qo'shimcha axborot manbalarini jalb qilish uchun mustahkam metodologik zamin yaratadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot davlat tibbiyot tashkilotlarida hisob metodi elementlarining amaliy qo'llanish darajasi, shakllangan imkoniyatlari va istiqboldagi rivojlanish yo'nalishlarini baholashga qaratildi. Olingan natijalar hisob tizimida muhim funksional asos shakllanganini ko'rsatdi. Sakkizta elementdan biri to'liq va barqaror faoliyat ko'rsatadi, oltita elementda esa mavjud amaliy mexanizmlarni yanada rivojlantirish va ularning axborot-tahliliy imkoniyatlarini kengaytirish uchun sezilarli salohiyat mavjud. Kalkulyatsiya elementi bo'yicha xizmatlar qiymatini tizimli shakllantirishga xizmat qiluvchi alohida hujjatlashtirish mexanizmini rivojlantirish istiqbollari mavjud. Elementlarning o'rtacha funksional darajasi 50 foizni tashkil etib, bu mavjud hisob tizimini keyingi bosqichda yanada takomillashtirish uchun mustahkam metodologik asos yaratadi.

Tahlil natijalari amaldagi hisobot shakllari smeta ijrosini tasdiqlash vazifasini izchil va samarali bajarishini ko'rsatdi. Shu bilan birga, mavjud axborot bazasidan yanada kengroq foydalanish orqali xizmatlar qiymatini

baholash, xarajatlarni tahlil qilish va boshqaruv qarorlarini axborot bilan ta'minlash imkoniyatlarini kengaytirish mumkin. Hisob metodi elementlari registrlar darajasida barqaror shakllanadi, ularning natijalarini jamlash va hisobot bosqichlari bilan yanada chuqurroq integratsiya qilish esa mavjud tizimning tahliliy qiymatini oshirishga xizmat qiladi.

Normativ tartibga solishning dastlabki ikki darajasida shakllangan yuqori ijro intizomi va amaliy tajriba uchinchi darajadagi ichki metodologik bazani yanada boyitish uchun qulay shart-sharoit yaratadi. Hisob siyosati, hujjatlar aylanishi jadvali va ichki nazorat tartibini tizimli rivojlantirish hisob jarayonlarining izchilligi, shaffofligi va qiyoslanuvchanligini yanada mustahkamlashi mumkin. Hisob siyosatida metodlarni tanlash va qo'llash tamoyillarini aniq belgilash esa mavjud amaliy tajribani yagona metodologik tizimda umumlashtirish va undan samarali foydalanish imkonini beradi.

Tadqiqot natijasida shakllantirilgan o'n ikki pozitsiyadan iborat rivojlantirish yo'nalishlari reyestri keyingi ilmiy va amaliy izlanishlar uchun muhim metodologik platforma yaratadi. Istiqboldagi birinchi yo'nalish sifatida xarajat markazlari modelini davlat tibbiyot tashkilotlaridan birida tajriba-sinov tarzida qo'llash va uning hisobot ko'rsatkichlari hamda boshqaruv axborotini boyitishdagi samaradorligini baholash taklif etiladi. Ikkinchi yo'nalish hisob siyosatini tashkilot darajasida yanada tizimli shakllantirish va uning amaliy natijadorligini kengroq tanlov asosida o'rganishdan iborat.

Umuman olganda, tadqiqot davlat tibbiyot tashkilotlarida buxgalteriya hisobining barqaror tashkiliy bazasi, shakllangan ijro intizomi va boy amaliy tajribasi mavjudligini ko'rsatdi. Ushbu salohiyatdan yanada samarali foydalanish hisob tizimining axborot-tahliliy imkoniyatlarini kengaytirish, xizmatlar qiymatini aniqroq shakllantirish, resurslardan foydalanish samaradorligini chuqurroq baholash va boshqaruv qarorlarini zamonaviy axborot bilan ta'minlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Anessi-Pessina, E., Steccolini, I. Effects of Budgetary and Accruals Accounting Coexistence: Evidence from Italian Local Governments // *Financial Accountability & Management*. – 2007. – Vol. 23, No. 2. – P. 113–131. DOI: 10.1111/j.1468-0408.2007.00422.x. Wiley / DOI
2. Anthony, R. N., Young, D. W. *Management Control in Nonprofit Organizations*. – 7th ed. – Boston: McGraw-Hill/Irwin, 2003. – 942 p. ISBN: 0072508256. Bibliographic record
3. Barton, A. The Use and Abuse of Accounting in the Public Sector Financial Management Reform Program in Australia // *Abacus*. – 2009. – Vol. 45, No. 2. – P. 221–248. DOI: 10.1111/j.1467-6281.2009.00283.x. Wiley / DOI
4. Carnegie, G. D., West, B. P. Making Accounting Accountable in the Public Sector // *Critical Perspectives on Accounting*. – 2005. – Vol. 16, No. 7. – P. 905–928. DOI: 10.1016/j.cpa.2004.01.002. ScienceDirect / DOI
5. Christiaens, J., Vanhee, C., Manes-Rossi, F., Aversano, N., van Cauwenberge, P. The Effect of IPSAS on Reforming Governmental Financial Reporting: An International Comparison // *International Review of Administrative Sciences*. – 2015. – Vol. 81, No. 1. – P. 158–177. DOI: 10.1177/0020852314546580. SAGE / DOI
6. DiMaggio, P. J., Powell, W. W. The Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism and Collective Rationality in Organizational Fields // *American Sociological Review*. – 1983. – Vol. 48, No. 2. – P. 147–160. DOI: 10.2307/2095101. DOI
7. Grossi, G., Soverchia, M. European Commission Adoption of IPSAS to Reform Financial Reporting // *Abacus*. – 2011. – Vol. 47, No. 4. – P. 525–552. DOI: 10.1111/j.1467-6281.2011.00353.x. Wiley / DOI
8. Hepworth, N. Preconditions for Successful Implementation of Accrual Accounting in Central Government // *Public Money & Management*. – 2003. – Vol. 23, No. 1. – P. 37–44. DOI: 10.1111/1467-9302.00339. Taylor & Francis / DOI
9. Hyndman, N., Connolly, C. Accruals Accounting in the Public Sector: A Road Not Always Taken // *Management Accounting Research*. – 2011. – Vol. 22, No. 1. – P. 36–45. DOI: 10.1016/j.mar.2010.10.008. ScienceDirect / DOI
10. IFAC, CIPFA. *International Public Sector Financial Accountability Index: 2021 Status Report*. – New York: IFAC, 2021. IFAC official source
11. IPSASB. IPSAS 12 "Inventories" // *Handbook of International Public Sector Accounting Pronouncements*. – New York: International Federation of Accountants, 2022. IPSASB Standards and Pronouncements
12. IPSASB. IPSAS 17 "Property, Plant and Equipment" // *Handbook of International Public Sector Accounting Pronouncements*. – New York: International Federation of Accountants, 2022. IPSASB Standards and Pronouncements

13. · IPSASB. *The Conceptual Framework for General Purpose Financial Reporting by Public Sector Entities*. – New York: International Federation of Accountants, 2023. IPSASB official source
14. Jones, R., Pendlebury, M. *Public Sector Accounting*. – 6th ed. – Harlow: Financial Times/Prentice Hall, 2010. – 146 p. ISBN: 9780273720362. Pearson official source
15. Lapsley, I., Mussari, R., Paulsson, G. On the Adoption of Accrual Accounting in the Public Sector: A Self-Evident and Problematic Reform // *European Accounting Review*. – 2009. – Vol. 18, No. 4. – P. 719–723. DOI: 10.1080/09638180903334960. Taylor & Francis / DOI
16. Lüder, K. A Contingency Model of Governmental Accounting Innovations in the Political-Administrative Environment // *Research in Governmental and Nonprofit Accounting*. – 1992. – Vol. 7. – P. 99–127. Electronic bibliographic record
17. Mann, B., Lorson, P. C., Oulasvirta, L., Haustein, E. The Quest for a Primary EPSAS Purpose: Insights from Literature and Conceptual Frameworks // *Accounting in Europe*. – 2019. – Vol. 16, No. 2. – P. 195–218. DOI: 10.1080/17449480.2019.1632467. Tampere University / DOI
18. Masoud, N. Global Insights on Public Sector Accounting Reforms: A Comprehensive Study on the Adoption, Implementation, and Impact of IFRS and IPSAS // *Accounting Research Journal*. – 2025. – Vol. 38, No. 1. – P. 80–105. DOI: 10.1108/ARJ-06-2024-0228. Emerald / DOI
19. Nurmanov, U. A. Davlat auditi samaradorligini oshirishda moliyaviy hisobot axborotining o'rni // *Xalqaro moliya va hisob*. – 2021. – № 3. – B. 1–12. "Xalqaro moliya va hisob" jurnalining rasmiy sahifasi
20. Ostonokulov, A. Improvement of Methodology for Accounting of Extra-Budgetary Resources of Public Educational and Medical Institutions // *E3S Web of Conferences*. – 2021. – Vol. 296. – Art. 06029. DOI: 10.1051/e3sconf/202129606029. DOI
21. Ostonokulov, A., Alimardonov, A. Budjetdan tashqari mablag'lar hisobi va nazoratini takomillashtirish // *Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot*. – 2024. – Vol. 2, No. 1. DOI: 10.55439/GED/vol1_iss1/a877. Jurnal / DOI
22. Ostonokulov, A., Kuliboyev, A. Modern Issues of Accounting and Reporting in the Budget System // *GSC Advanced Research and Reviews*. – 2026. – Vol. 26, No. 3. – P. 145–150. DOI: 10.30574/gscarr.2026.26.3.0070. DOI
23. Ouda, H. A. G. *Practice-Relevant Accrual Accounting for the Public Sector: Producers' and Users' Perspectives*. – Cham: Palgrave Macmillan, 2021. – XIX, 338 p. DOI: 10.1007/978-3-030-51595-9. Springer / DOI
24. Rizayev, N. K. Moliyaviy hisobotning tahliliy imkoniyatlari va ularni kengaytirish yo'llari // *Iqtisodiyot va ta'lim*. – 2022. – № 2. – B. 214–221. "Iqtisodiyot va ta'lim" jurnalining rasmiy sayti
25. Kuliboyev, A. Sh. *Davlat tibbiyot tashkilotlarida buxgalteriya hisobi hamda moliyaviy nazorat: nazariya va amaliyot*. Monografiya. – Toshkent: "Iqtisod-Moliya", 2023. – 236 b.
26. Ostonoqulov A. A., Alimardonov A. Budjetdan tashqari mablag'lar hisobi va nazoratini takomillashtirish // *Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot*. -2024. -№ 6. -B. 41–49.
27. Ostonokulov, A., Kuliboyev, A. Modern issues of accounting and reporting in the budget system // *GSC Advanced Research and Reviews*. – 2026. – Vol. 26, № 3. – P. 145–150. – DOI: 10.30574/gscarr.2026.26.3.0070.
28. Ouda, H. A. G. *Practice-Relevant Accrual Accounting in the Public Sector: Producers' and Users' Perspectives*. – Cham: Palgrave Macmillan, 2021. – 407 p.
29. Rizayev N.K. Moliyaviy hisobotning tahliliy imkoniyatlari va ularni kengaytirish yo'llari // *Iqtisodiyot va ta'lim*. – 2022. – № 2. – B. 214–221.
30. Kuliboyev A.Sh. Davlat tibbiyot tashkilotlarida buxgalteriya hisobi hamda moliyaviy nazorat: nazariya va amaliyot. Monografiya. -T.: "Iqtisod-Moliya", 2023. -236 b.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 9/2

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>